

פרשת תולדות

אמת ושקר

חשיבותו של הנושא הנבחר

הנושא המרכזי שבו אנו עוסקים בפרשה זו הוא **אמת ושקר**. נושא זה עולה מתוך מעשה הרמייה של יעקב – גִּנְבַת הברכה והבכורה. אין צורך להרחיב בדבר חשיבותה של האמת והצורך להתרחק מהשקר, ועם זאת, אין אדם שלא נתקל בחייו בצורך לבחור בין האמת לשקר. לא פעם השקר נוח יותר, פותר בעיות, או מאפשר להתחמק מלפתור אותן... אך האמת היא ערך עליון בתרבות האנושית וגם במסורת היהודית.

המדורים ביחידה עוסקים בנושא מכיוונים שונים: במדור **כתוב בפירוש** מובאת פרשנותו של אונקלוס למעשה הרמייה של יעקב; במדרש במדור **נאה דורש** מושווה ההבדל בין אמת ושקר להבדל בין צורת האותיות במילה "אמת" לצורתן במילה "שקר" ולהבדל במיקומן בסדר האל"ף-בי"ת; במדור **יש לי מושג** מוצג המתח בין ערך האמת לערכים אחרים בכמה מקורות יהודיים, וגם במדור **מצד שני**... נשאלת השאלה: האם האמת תמיד מעל לכול?; המדור **באופן אישי** מציג תרשים שנועד לסייע ללומדים לנתח את ההשלכות של אמירת אמת ושל אמירת שקר; ובמדור **חומר למחשבה** מתוארות רגשותיו של ילד שהעתיק חיבור (כלומר עשה מעשה שקר) – זכה בפרס על חיבורו...

במדור **מפרשה לדרשה** איתי מספר על הקושי שלו לקבל את מעשי השקר של יעקב ועם העובדה שלמרות מעשים אלו, יעקב הוא אחד מאבות האומה שלנו. מדבריו של איתי נפתח דיון בשאלה: האם מותר לנו לבקר את גיבורי התנ"ך בכלל ואת אבותינו בפרט?

אפשר להרחיב את הדיון הזה ולשוחח על הביקורת על ראשי האומה: מצד אחד, מותר וצריך לשפוט כל אדם, ובוודאי את האנשים המשפיעים על חיינו; מצד שני, ביקורת לא עניינית או קטנונית עלולה להקשות על מנהיג למלא את תפקידו.

כתוב בפירוש - עוד פירוש על מדור הפרשנות

"תרגום אונקלוס" הוא לא רק תרגום של התורה לארמית, אלא פירוש חשוב. תרגום זה, כמו תרגומים אחרים, אינו תרגום מילולי בלבד, פעמים רבות טמונים בו פירושים לדברים שאינם מפורשים בתורה עצמה, כמו במקרה שלפנינו. לא פעם "הכניס" אונקלוס לתרגום מסורות שאפשר למצוא גם במדרשים.

המסורת מייחסת את התרגום לאונקלוס הגר, שהיה כפי הנראה אחיינו של הקיסר הרומי טיטוס, אך לא ברור אם אונקלוס כתב את התרגום לבדו, או בסיועם של אחרים. על פי ההלכה יש לקרוא את פרשת השבוע "שניים מקרא ואחד תרגום", כלומר, לקרוא פעמיים את הפרשה בעברית ופעם אחת את תרגום אונקלוס, מנהג זה הקנה לתרגום אונקלוס את מעמדו המיוחד.

נאה דורש - עוד מילת הסבר על המדרש

מדרש זה הוא "מדרש אותיות". המדרש בוחן את צורת האותיות במילים "אמת" ו"שקר" ואת מיקומן בסדר האל"ף-בי"ת ולומד מהם על משמעות המילים.

ההבדל בצורת האותיות: אם מסתכלים על אותיות המילה **אמת**, רואים שלכל אחת מהן שתי "רגליים" "עומדות" על שורת הכתיבה. לעומת זאת, אותיות המילה **שקר** "עומדות" על השורה על רגל אחת בלבד (על פי הכתב הקדום בסיסה של השי"ן מחודד, כמו באיור שבחוברת). המדרש לומד מעובדה זו על יציבותם של דברי האמת: מי שדובר אמת – דבריו עומדים במבחן הזמן ומתקיימים, ולעומתם על חולשתם של דברי השקר: מי שמשקר – דברי השקר עשויים להתגלות, ולכן לא יתקיימו לאורך זמן.

ההבדל במיקום האותיות: אותיות המילה **אמת** "פזורות" בסדר האל"ף-בי"ת – בתחילתו, באמצעו ובסופו, ואילו אותיות המילה **שקר** צמודות זו לזו בסדר זה. מכך לומד המדרש על הקושי שבאמירת אמת, כאילו צריך להתאמץ "לאסוף" את האותיות המפוזרות לכדי "אמת", ולעומת זאת, על הקלות שבאמירת שקר, ששלוש אותיותיה קרובות זו לזו, ובקלות אפשר לצרף אותן, והנה לנו "שקר". מכך כדאי ללמוד להיזהר: השקר בא בקלות ולעתים "נפלט" כמעט בלי מחשבה, אך מכיוון שלמדנו שאין לו אחיזה וקיום, כדאי להתאמץ ולומר את האמת, המתקיימת לאורך זמן. אפשר להזמין את התלמידים להדגים את תכונות ה"שקר" וה"אמת" מתוך מקרים שנתקלו בהם.

כדאי לעיין במדור "חומר למחשבה" – המציג סיפור פשוט ומרגש על ילד שהעתיק, ואף זכה לפרס על העתקה זו, זכייה שכמובן הגבירה את תחושתו הרעה... הסיפור יכול לפתוח דיון בנושא ההעתקה לעומת יצירה מקורית.

מצד שני – לפיתוח הדילמה המוצגת

במדור **יש לי מושג** מדובר, בין השאר, על נסיבות שבהן ערכים אחרים (כמו השלום וכבוד האדם) עולים על ערך האמת, ומכאן שמותר לשקר כדי לשמור עליהם. כאן, במדור **מצד שני**... מוצג מקרה שבו עולה השאלה – האם הרצון שלא לפגוע בחברה ולשמור על חברות הוא מטרה המצדיקה אמירת שקר? אפשר להוסיף ולשאול: האם מה שאמרה הדוברת לחברתה בסופו של דבר הוא "שקר", "שקר לבן", "התחמקות מאמירת האמת", או משהו אחר?

